Kulturbruken på 1990-tallet:

Mer krim, komedier og konserter

I det store og hele har nordmenn forsynt seg fra den kulturelle meny på samme måte gjennom 1990-tallet. Noe har likevel endret seg. Andelen av befolkningen som går på konserter har økt, særlig gjelder det musikk i kirken. Unge gutter liker å gå på kino, men går noe mindre nå enn tidligere. Stadig flere ser krim og action på kino. Når vi går på teater, er det oftere populært med komedier.

Odd Frank Vaage

I 1991 ble det over Kulturdepartementets budsjett bevilget 1,8 milliarder kroner til kulturformål. I 1996 var det tilsvarende tallet ca. 4 milliarder kroner (Statistisk sentralbyrå 1998). Vi kan ikke forvente at denne økte satsingen umiddelbart setter spor etter seg som en økning i nordmenns bruk av kulturtilbudene i denne perioden. Likevel er det interessant å se hva Statistisk sentralbyrås (SSB) kulturbruksundersøkelser gir av indikasjoner på at det har vært synlige endringer i kulturbruken i disse åra.

Det generelle overblikk - liten endring

I hovedsak har det skjedd liten forandring i kulturbruken, skal vi dømme etter de kulturbruksundersøkelsene som SSB gjennomførte i 1991, 1994 og 1997. Dette gjelder både andelen som benytter tilbudene og antall ganger tilbudene benyttes.

Andelen som har benyttet de ulike aktivitetene siste 12 måneder viser at endringene mellom disse tre åra har vært små. Det eneste tilbudet hvor det kan snakkes om en betydelig endring gjelder klassiske konserter, det vil si konserter med klassisk musikk, samtidsmusikk, kirkemusikk eller kor. Her har det vært en økende andel brukere. I en viss grad gjelder dette også for populærkonserter. Slår vi andelen som har vært på klassiske konserter og populærkonserter sammen, har andelen økt fra 48 prosent i 1991, 55 prosent i 1994, til 57 prosent i 1997.

Tabell 1: **Andelen som har vært på ulike kulturtilbud siste 12 måneder i 1991, 1994 og 1997. Prosent**

	1991	1994	1997
Kino	58	61	60
Idrettsarrangement	57	59	54
Folkebibliotek	49	51	52
Museum	41	45	44
Teater/musikal/revy	44	45	44
Kunstutstilling	41	44	43
Populærkonsert	32	38	38
Klassisk konsert	27	34	37
Ballett-/danseforestilling	8	9	8
Opera/operette	5	5	6

Kilde: Kultur- og mediebruksundersøkelsene 1991, 1994 og 1997

Tabell 2: **Antall besøk blant dem som har benyttet de ulike kulturtilbudene siste 12 måneder i 1991, 1994 og 1997**

	1991	1994	1997
Kino	7,4	6,9	5,9
Idrettsarrangement	10,9	11,3	11,3
Folkebibliotek	11,5	10,0	9,6
Museum	2,5	2,6	2,6
Teater/musikal/revy	2,4	2,4	2,4
Kunstutstilling	3,6	3,4	3,1
Populærkonsert	3,6	4,0	3,6
Klassisk konsert	3,4	3,3	3,4
Ballett-/danseforestilling	2,3	1,7	2,0
Opera/operette	1,6	1,8	1,8

Kilde: Kultur- og mediebruksundersøkelsene 1991, 1994 og 1997

Antall besøk blant dem som har vært på de forskjellige kulturtilbudene siste 12 måneder, har generelt sett også endret seg lite. Det ser likevel ut til å ha vært en svak nedgang i besøket blant dem som besøker folkebibliotek og kunstutstillinger. Også kinogjengere går tilsynelatende noe mindre på kino. Her har vi tall også for mellomliggende år: I 1992 var antallet besøk 6,3, i 1995 var det 6,6 og i 1996 var det 6,1. Dette gir også et bilde av at kinogjengere har hatt en nedgang i besøket, hvis vi ser bort fra 1992.

Tilgangen til kulturtilbudene og interessen for dem har også endret seg lite. Avstanden til nærmeste kulturtilbud er omtrent den samme for den gjennomsnittlige nordmann

i 1997 som i 1991. Det eneste tilbudet hvor det er mulig å snakke om noen endring gjelder kino. I 1991 var det 55 prosent som hadde under 5 km til nærmeste kino eller lokale som jevnlig brukes til kinoforestillinger. I 1994 var andelen 53 og i 1997 var den 50. Andelen for dem som bodde under 10 km fra et slikt tilbud var henholdsvis 76 prosent, 73 prosent og 70 prosent. Det ser altså ut til at tilgjengeligheten til kino har gått noe ned i denne perioden. Dette kan ses i sammenheng med at både antall kinoer og antall sitteplasser på kino har gått noe ned de seinere åra (Statistisk sentralbyrå 1998).

Selv om det er slik at det har vært liten endring i kulturbruken blant gjennomsnittsbefolkningen generelt, og når vi ser på de enkelte kulturtilbud som sådan, kan det likevel ha skjedd forandringer innenfor undergrupper av befolkningen og mellom sjangrene innenfor kulturtilbudene.

Unge gutter går sjeldnere på kino

Vi finner en nedgang i antall besøkte forestillinger blant kinogjengere både blant menn og kvinner. Det har også vært en nedgang blant 16-19-åringer og blant de mellom 25 og 34 år. Særlig blant unge gutter i alderen 16-24 år har nedgangen vært betydelig. Kinogjengere i denne grupper var i gjennomsnitt på 15,3 forestillinger i 1991, mens tallet var 8,2 i 1997. Personer med lavere utdanning går heller ikke så ofte på kino som tidligere. Generelt kan vi si at personer under utdanning går mye på kino, men ikke så mye som tidligere. Andelen kinogjengere i denne gruppen var 92 prosent i 1991 og hele 97 prosent i 1997. Antall besøk gikk derimot ned fra 15,3 til 9,7 i samme periode.

De som har høyest husholdningsinntekt går i større grad på kino enn personer med lavere inntekt. Det er likevel personer med middels eller høy inntekt som særlig har minsket sitt kinobesøk.

Ser mer krim og action på kino

De som går på kino ser mer på krim- og actionfilmer enn de gjorde tidligere. Mens 19 prosent av kinogjengerne i 1991 så den type film sist de var på kino, var det 28 prosent i 1997. Det har også vært en økning innenfor sciencefictionfilmer. Derimot ser vi i mindre grad westernfilmer.

Det er særlig menn, men også kvinner, som ser mer krim- og actionfilmer enn før, og særlig gjelder det unge mennesker. Dessuten ser personer med både høy og lav utdanning mer krim og action. Mens det i 1991 var 9 prosent av dem med høyere akademisk utdanning som så den type film sist de var på kino, var andelen 23 prosent i 1997.

Teaterbesøket har vært stabilt i de aller fleste befolkningsgrupper på 1990-tallet. Eneste antydning til endring har vært blant personer under utdanning, der andelen som har vært på teater, musikal eller revy har økt fra 52 prosent i 1991 til 58 prosent i 1997. Andelen blant lavere funksjonærer har gått ned fra 54 prosent til 46 prosent i samme periode.

Mer komedie på teater

Folk som går på teater ser i noe større grad komedier enn de gjorde tidligere. Dette gjelder alle, men særlig menn og unge mennesker. Mens 16 prosent av mannlige teatergjengere var på en komedie sist de var på teater i 1991, var andelen økt til 26 prosent i 1997.

Unge kvinner mer på opera

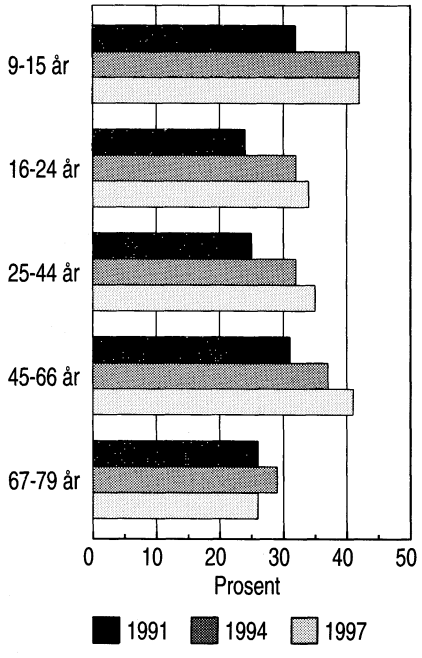
Besøk på opera-/operetteforestillinger og på ballett-/danseforestillinger har stort sett holdt seg på samme nivå i alle befolkningsgrupper. Den eneste merkbare endringen er at andelen som har vært på opera blant unge mennesker i alderen 16-24 år har økt fra 3 prosent i 1991 til 7 prosent i 1997. Dette ser vi igjen ved at andelen som går på opera også har økt blant personer under utdanning. Det er i hovedsak blant unge kvinner at andelen operabesøkende har økt. Dette kan muligens være et potensiale for en varig endring i operabruken.

Blant dem som går og ser på ballett- og danseforestillinger er det klassisk ballett som har vært mest besøkt, tett fulgt av moderne ballett og dans. Folkedans og selskapsdans har vært mindre besøkt. Det har vært liten endring i denne fordelingen. Andelen kvinner som var på moderne ballett sist de var på ballettforestilling har økt noe fra 1991 til 1997. Blant personer som bor i Oslo eller Akershus har derimot andelen som var på klassisk ballett økt, fra 46 prosent i 1991 til 62 prosent i 1997.

Begge kjønn går mer på klassiske konserter

Som allerede nevnt har det vært en økning i andelen som går på klassiske konserter. Denne økningen gjelder både menn og kvinner. Økningen har også vært merkbar i alle aldersgrupper unntatt blant de eldste. Aldersfordelingen blant menn og kvinner viser at menn i alle aldersgrupper har økt andel besøk på slike konserter. Blant kvinner har den eldste aldersgruppen hatt en nedadgående trend. Kvinner i alderen 45-66 år og gutter i aldersgruppen 9-15 år har hatt den største økningen. Blant de siste var andelen 25 prosent i 1991 og 42

Figur 1: **Andel som siste 12 måneder har vært på konsert med klassisk musikk, samtidsmusikk, kirkemusikk eller kor, etter alder. 1991, 1994 og 1997. Prosent**

Kilde: Kultur- og mediebruksundersøkelsene

prosent i 1997. Økningen har funnet sted i alle bostedsstrøk; i storbyene, småbyene så vel som i spredtbygde strøk.

Blant yrkesgruppene er det spesielt høyere funksjonærer og selvstendige som har økt andelen besøk på klassiske konserter. Blant arbeidere og lavere funksjonærer har økningen vært mindre. Det er særlig personer med høyere utdanning på lavere nivå som har økt sin andel, men det er fremdeles personer med høyere akademisk utdanning som går mest på slike konserter.

Hører mer musikk i kirken

Bare kirkemusikk har økt oppslutning fra 1991 til 1997 blant dem som går på konserter med denne type musikk. Korsang, klassisk musikk og samtidsmusikk har holdt seg omtrent på samme nivå i denne perioden. Økningen i besøk på konserter med kirkemusikk gjelder både for menn og kvinner. Det er særlig konsertgjengere blant barn i alderen 9-15 år og personer i alderen 45-66 år som i størst grad har økt besøk på kirkekonserter.

Menn går mer på populærkonserter

Andel som siste 12 måneder har vært på konsert med populærmusikk økte fra 1991 til 1994, men holdt seg deretter på samme nivå. Likevel har menn hatt en økning i disse åra, fra 35 prosent i 1991 til 41 prosent i 1997. Også blant personer i alderen fra 25-66 år har det vært en økende andel som går på populærkonserter. Økningen har dessuten vært tydelig blant personer med høyere utdanning. Verd å merke seg er det også at det har vært økning både blant arbeidere og blant høyere funksjonærer og særlig blant personer med lav husholdningsinntekt.

Generelt sett har det vært liten endring i hva slags populærkonserter vi går på i denne perioden. Rock- og popkonserter er desidert mest populære. Dernest følger korps-/janitsjarkonserter, visekonserter og jazzkonserter. Det har vært en økning i andelen som går på rock-/popkonserter. Mens det i 1991 var 43 prosent som hørte på rock/pop sist de var på en populærkonsert, var andelen 56 prosent i 1997. Blant de med lavest utdanning har det vært en økning i andelen som foretrekker jazz og viser. Blant folk med høyest utdanning er derimot andelen som går på jazzkonserter gått noe ned, fra 25 prosent i 1991 til 17 prosent i 1997.

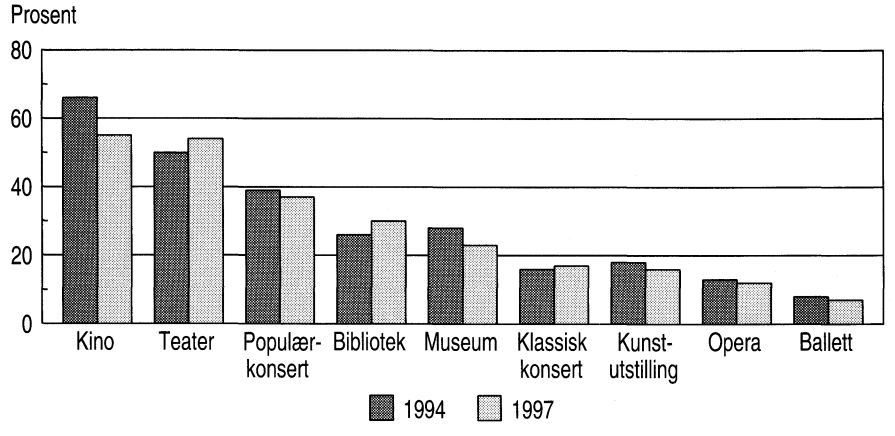
Besøket på utstillinger med billedkunst eller kunsthåndverk og på museer har vært temmelig stabilt. Kvinner som går på kunstutstillinger har likevel hatt en nedgang i antall besøk de går på per år. Dette gjelder stort sett kvinner i alle aldere. Blant menn har antallet besøk vært mer stabilt, og faktisk økt i aldersgruppen 67-79 år fra 2,1 i 1991 til 4,3 i 1997. Menn har hatt en økning i andelen som går på museer, fra 41 prosent i 1991 til 47 prosent i 1997. Denne økningen gjelder alle aldersgruppene fra 16 til 66 år. Det har også vært en økning i andelen museumsbesøk blant dem som bor i spredtbygde strøk, fra 34 prosent i 1991 til 43 prosent i 1997. Barn i alderen 9-15 år har hatt en nedgang i andelen som går på folkemuseer, fra 47 prosent i 1991 til 29 prosent i 1997. Dette oppveies med en liten oppgang for de andre museumstypene, spesielt gjelder det kunstmuseene.

Barn går sjeldnere på folkebibliotek

Blant alle aldersgrupper unntatt de yngste har kvinnene økt besøk på folkebibliotek. Blant jenter 9-15 år har andelen på bibliotek siste 12 måneder gått ned fra 81 til 75 prosent fra 1991 til 1997. Antall besøk blant disse har gått ned fra 17,1 til 12,9 i samme periode. Også blant gutter i denne aldersgruppen har antallet besøk gått ned. Det samme gjelder personer med lav utdanning. Andelen som går på bibliotek har økt blant dem med høyere akademisk utdanning, blant høyere funksjonærer og blant personer som bor i de store byene. I spredtbygde strøk har antallet besøk gått noe ned.

At barn har endret sine vaner noe i forhold til folkebiblioteket går også fram av andelen som har lånt bok på biblioteket siste 12 måneder. Det er atskillig færre som lånte bok på folkebiblioteket i 1997 enn det var

Figur 2: **Andel som ville bruke ulike kulturtilbud oftere dersom de hadde dem i nærheten, blant personer som bor minst 25 km unna nærmeste lokale/ sted hvor slike kulturtilbud er jevnlig tilgjengelig. 1994 og 1997. Prosent**

Kilde: Kultur- og mediebruksundersøkelsene 1994 og 1997

seks år tidligere. Dette gjelder også unge i alderen 16-24 år.

Økt andel på idrettsarrangement i OL-året 1994

Andelen som har vært og sett på idrettsarrangement økte noe fra 1991 til 1994, mest sannsynlig som et resultat av vinter-OL på Lillehammer. I 1997 gikk andelen betydelig ned. Det var kvinners økende andel som førte til stigningen i 1994. For mange av dem fungerte muligens Lillehammer-OL mer som et sosialt og kulturelt arrangement enn som et idrettsarrangement. I hvert fall var det slik i 1994 at mens det blant mannlige idrettstilskuere var 43 prosent som var svært interessert i å se på slike arrangementer, var andelen blant kvinner 29 prosent. I tillegg var 8 prosent av dem ikke interessert i å gå på slike arrangementer i det hele tatt.

Andelen som har vært på ulike idrettsarrangementer har variert lite fra 1991 til 1997. Det klare unntaket er skiidrett, som hadde en tydelig økning i 1994, med en tilsvarende nedgang for fotballkamper. Denne tendensen gjelder både menn og kvinner. At 1994 stod i skiidrettens tegn på Østlandet er tydelig. Andelen som var og så på skiidrett var hele 22 prosent i dette OL-året, mens den var 9 prosent i 1991 og 7 prosent i 1997. På samme måte kan en si at ski-VM i Trondheim hadde innvirkning på besøket i Trøndelag: Mens 10 og 14 prosent var på et skiidrettsarrangement i henholdsvis 1991 og 1994, var det hele 25 prosent som var på et slikt arrangement sist de var og så på idrett i 1997. Det ser derfor ut til at slike arrangement bare skaper midlertidige blaff i oppslutningen, og at den synker tilbake på et lavere nivå etter kort tid.

Færre barn kan spille instrument...

Generelt sett har det vært bare små endringer i folks egenaktivitet på kulturområdet. Blant barna har det likevel vært endringer. I aldersgruppen 9-12 år var det i 1991 en andel på 81 prosent som kunne spille et musikkinstrument. Denne andelen forandret seg lite til 1994, men gikk ned til 68 prosent i 1997. Blant de eldre barna, det vil si 13-15 år, var andelen på 69 prosent i 1991, 68 prosent i 1994 og 59 prosent i 1997.

...men de er mer aktive på idrettsbanen

Derimot økte andelen blant de yngste som hadde vært aktive deltakere på idrettsarrangement: 70 prosent hadde vært aktive i 1991, 69 prosent i 1994, mens hele 80 prosent hadde vær aktive på idrettsarrangement de siste to åra i 1997.

Ønsker mer kino og teater

Selv om kulturbruken har endret seg lite på 1990-tallet, kan vi ikke uten videre ta det som et sikkert tegn på at behovet for kulturtilbud er mettet. Tilgangen til slike tilbud er liten i store deler av landet, og ønsket om bedre tilgang er tydelig. Blant dem som har dårlig tilgang til de ulike tilbudene er det kino som står øverst på ønskelisten. Selv om andelen har gått noe ned fra 1994 til 1997, er det fremdeles godt over 50 prosent av dem som har dårlig kinotilgang som ønsker at den var bedre. Teater er i en lignende situasjon.

Populærkonserter, folkebibliotek og museer er også i stor grad etterspurt. Det er derimot liten etterspørsel etter bedre tilgang til opera- og ballettforestillinger.

Litteratur

Statistisk sentralbyrå (1998): *Kulturstatistikk 1996*, NOS C 470.

Odd Frank Vaage
(odd.vaage@ssb.no) er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for levekårsstatistikk.